

مروری بر ویژگی‌هایی که یک جهان را دل‌داده امام هشتم شیعیان کرده است

کلید دل‌ها در دست امام رضا(ع)

گفت‌وگو

آمنه مستقیمی! اگرچه برای ما ایرانی‌ها در ابراز عشق به امام رضا(ع) و آستان بوسی حضرتشان زمان و مکان معنا ندارد و قطب‌نمای دل‌هایمان همیشه به سمت آستان ملک‌پاسان ایشان تمایل دارد. فرصت‌هایی مثل ایام ولادت حضرت ثامن‌الحجج(ع) مغتنم‌تر است برای بررسی سیره ایشان. فداکاری‌هایشان در حق شیعه و برکات زیارتی که همیشه بی‌قرار آنیم. در بررسی این‌ها با حجت‌الاسلام والمسلمین حامد کاشانی، استاد تاریخ اسلام و کارشناس مذهبی گفت‌وگو کرده‌ایم.

ایران
امام‌ترضا(ع)

وصف رأفت که برای حضرت ثامن‌الحجج(ع) به کار می‌رود چه جلواتی دارد و آیا در زمان حیات ایشان محصور مانده یا ما نیز از آن بهره‌مند خواهیم شد؟

گزارش شده است شخصی محضر امام رضا(ع) رسید و ایشان را پریشان خاطر دید. چون دلیل را پرسید حضرت فرمودند: «ما با حال شما خوب هستیم و اگر بیمار باشید، ناخوش می‌شویم. هر روز اعمال‌تان به ما عرضه می‌شود و ما آن‌ها را امضا و برایتان استغفار می‌کنیم.» از امام صادق(ع) نیز روایت شده که فرمودند: «ما روزی هزار بار برای کنه‌کاران شیعه استغفار می‌کنیم.»

اینکه خدا ما را نزد اهل بیت(ع) می‌فرستد برای آن است که عزت بیابیم. وقتی نزد امام رضا(ع) می‌رویم راضی باز می‌گردیم؛ در روایت است که حضرت ثامن‌الحجج(ع) در زمان ولایتعهدی، در مسیری در حرکت بودند که با تشیع جنازه یکی از شیعیان روبه‌رو شدند. راوی می‌گوید: حضرت از اسب پیاده شدند و نزدیک جنازه رفتند و زیر تابوت را گرفتند. وقتی جنازه را کنار قبر گذاشتند، امام(ع) آن را در آغوش گرفتند و فرمودند: «اگر کسی جنازه‌ای از شیعه را ببیند و پشت آن حرکت کند مثل روز ولادت، خدا او را می‌بخشد.» جلوه مهریانی امام رنوف(ع) با شیعه چنین است و حتی شامل اجساد آن‌ها هم می‌شود؛ مهم آنکه این رأفت فقط مربوط به زمان حیات ۴۸ ساله امام مهریانی نیست بلکه تا روز قیامت ادامه دارد. ایشان به تعبیر حضرت امام صادق(ع) «غوٲ» و «غیاث» هستند. امام رضا(ع)، کف‌الفقرا (به معنای پناهگاه نیازمندان) است آن‌هم نه فقط برای دنیا و نه فقط برای برزخ بلکه تا قیام قیامت مهر ایشان شامل حال ما می‌شود.

این روزها که ایام ولادت حضرت علی‌بن‌موسی‌الرضا(ع) است عاشقان از دور و نزدیک رهسپار حرم ایشان می‌شوند چه سز و ظرفیتی در این زیارت نهفته است که با این مغناطیس، قلب‌ها را جذب می‌کند؟

امام صادق(ع) به امام رضا(ع) و زیارت ایشان توصیه کرده‌می‌فرمایند: «هر کسی فرزندان علی(ع) را در طوس زیارت کند، تضمین می‌کنم روز قیامت دست او را گرفته و وارد بهشت کنم.» این اجر و ثواب به دلیل تأثیر زیارت امام رضا(ع) بر اصلاح و هدایت و عافیت ماست که ما را بهیشتی می‌کند. امام صادق(ع) همچنین درباره ولادت ایشان بشارت دادند و فرمودند: «اگر گرفتارید، اگر وحدت ندارید و دشمنان بر شما قدرت دارند، اگر کنه‌کار هستید، خدا پناه و فریادرس شیعه را خواهد رساند.» غوث و غیاث که اندکی قبل نیز گفته شد، از القاب ویژه امام رضا(ع) و امام زمان(ع) هستند لذا هر شخصی گرفتار است باید از دور و نزدیک به امام رضا(ع) پناه بیاورد، به ویژه آنکه رابطه ما با امام زمان(ع) هم به برکت امام رضا(ع) اصلاح می‌شود. علاوه بر این، امام رضا(ع) خود درباره برکات زیارتشان فرموده‌اند: «هر که مرا با دوری راه زیارت کند و از راه دور به زیارت من آید در روز قیامت در سه موقف به یاری او خواهیم آمد. اول در آن هنگامی که نامه‌های اعمال پخش می‌شود، دوم در آن هنگام که از صراط می‌گذرد و سوم در آن وقت که عمل او را می‌سنجند.» هویت جامعه اسلامی به امام است و روز قیامت ما را به امامان می‌شناسند. امام، گنج پناه‌بردگان و پناه بی‌پناهان است. همین برای اینکه بی‌قرار زیارتشان باشیم و از دور و نزدیک رهسپار مشهدالرضا(ع) شویم، کافی است.

چرا با اینکه همه اهل بیت(ع) آراسته به وصف رضا و تسلیم مقابل مقدرات الهی هستند از حضرت علی‌بن‌موسی(ع) به رضا، تعبیر می‌شود و ایشان را به امام رضا(ع) می‌شناسیم و می‌خوانیم؟

امام رضا(ع) چند ویژگی دارند که در میزان بروز این اوصاف در وجود مقدس‌شان، آن حضرت از دیگر ائمه(ع) متمایز شده‌اند: نخست آنکه نام مبارک ایشان «رضا» است، اما برای آنکه بدانیم رضا یعنی چه و چگونه ثامن‌الحجج(ع) به آن شهره شده‌اند باید مقدمه‌ای بیان شود.

بنابر تصریح قرآن ما به این دنیا آمده‌ایم تا به مقام عبودیت برسیم و عبد شویم: «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ» چون تا عبد خدا نشویم، آزاد نمی‌شویم اما عبد شدن راه خاص خود را دارد مثل علم به اینکه خدا تقدیر بد برای مؤمن قرار نمی‌دهد. اگر او را شفا دهد، رحمت است و اگر جانش را بگیرد، باز هم رحمت است.

از دیگر ویژگی‌های عبد، «صبر» است. از بین عباد الهی آن‌ها که صبر ویژه‌ای دارند، به مقام امامت می‌رسند. مهم آنکه ائمه(ع) در کنار صبر، شکر هم می‌کنند. در این میان سرآمد اهل صبر، کسی است که در عین صبر و شکر، راضی به رضای خدا هم باشد! اینکه امام هشتم شیعیان را «رضا» می‌خوانیم برای آن است که ایشان معطی مقام رضا هستند (اعطا کننده مقام رضا) نه آنکه فقط صاحب مقام رضا باشند، لذا در صلواتی که امام عسکری(ع) برای امام هشتم(ع) بیان کرده‌اند و شیخ طوسی(ع) در «مصباح‌المتهجد» آن را نقل کرده است، می‌خوانیم: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الَّذِي ارْتَضَيْتَهُ وَرَضَيْتَ بِهِ مَنْ شِئْتَ مِنْ خَلْقِكَ» یعنی سلام و درود بفرست بر علی بن موسی الرضایی که او را پسندیدی و هر که را در این عالم خواستی راضی کنی، به برکت او چنین کردی.

وجود وصف رضا، در وجود مقدس علی‌بن‌موسی(ع) چه کارکردها و برکات دیگری برای شیعه و مجبان حضرت(ع) دارد و چطور می‌توان از آن بهره‌های بیشتری برد؟

این مقام را به تعبیری عامیانه و قابل درد می‌توان شاه کلید عنوان کرد تا اگر بخواهیم در دل کسی نفوذ کنیم یا دل کسی را به دست بیاوریم به امام رضا(ع) پناه ببریم. چون دل‌ها به دست امام رضا(ع) است، هر کسی بخواهد حرفی بزند که در دل دیگری اثر و آن را نرم کند، باید به امام رضا(ع) پناه ببرد. اگر برادری با برادر خود مشکل دارد، اگر زنی از شوهرش دلگیر است، اگر همسایه‌ای از همسایه‌اش کدورتی دارد

همه برای رفع این کدورت و نرم شدن دل طرف مقابل، باید به امام رنوف(ع) متوسل شوند چون دل‌ها به دست امام رضا(ع) است، صلوات امام عسکری(ع) که ذکر شد، بهترین شاهد بر این مدعاست و ثابت می‌کند هر جایی که کارمان گیر است و دلی با ما نیست و تلاشمان برای همراه کردن دلی ناموفق بوده، این امام رضا(ع) هستند که می‌توانند آن دل را با ما نرم کنند! به عبارت بهتر، هر کسی را که بخواهیم راضی کنیم خدا به برکت امام رضا(ع) این کار را می‌کند.

حضرت ثامن‌الائمه(ع) جدای از این حمایت‌های فردی در عرصه اجتماعی چطور از شیعه حمایت کردند و شیعه در چه اموری تا ابد وامدار مجاهدت، تدبیر و دوراندیشی امام رنوف خود است؟

در آغاز می‌توان گفت ما دو غدیر داریم یکی غدیر نخست که در حجة‌الوداع پیامبر(ص) و در منطقه غدیرخم رخ داد و ولایت امیرالمومنین(ع) اعلان رسمی شد، اما بعد از رحلت پیامبر اکرم(ص) جامعه دچار تشقت شد و با غصب ولایت، امیرالمؤمنین(ع) را خانه نشین کردند و این انزوا و غصب تا جایی پیش رفت که حتی بردن نام علی(ع) و گذاشتن نام مبارکشان بر نوزادان پسر ممنوع شد! استمرار همان غصب و تشقت و انحراف امت به فاجعه کربلا و شکستن حرمت آل...! انجامید، پس از آن، خفقان عصر امام سجاد(ع) و بعد هم نهضت علمی امامین باقرین(ع) و زندان‌های مکرر حضرت موسی بن جعفر(ع) رخ داد. در این میان مأمون عباسی می‌خواست برای ضربه زدن به خاندان رسالت مسیر متفاوتی را برود و جایگاه آل...! را که شهره به زهد بودند با کشاندن امام رضا(ع) به دستگاه خلافت و اعطای مقام ولایتعهدی به ایشان، در ذهن مردم پایین بیاورد و وجهه آن‌ها را تخریب کند! البته این تنها هدف او نبود.

اما امام رضا(ع) به عنوان عالم آل رسول(ص) با ایراد حدیث مشهور به «سلسلة الذهب» به نقل از پدران خود (تا رسول خدا(ص)) آن‌هم در جمع چند هزار نفری علما و مردم نیشابور، امامت را به عنوان شرط اصلی ورود به دژ مستحکم توحید معرفی کردند؛ ایشان در ابتدا فرمودند: کلمه لا اله الا الله قلعه محکم من است، هر فردی به این قلعه محکم من وارد شود، از عذاب من در امان می‌ماند، و در ادامه بیان کردند: «و من از شرایط آن هستم.»

این گره زدن توحید و امامت به یکدیگر چه رهاوردی برای اسلام و تشیع داشت؟

تا آن زمان عقاید امامت به صورت عمومی و علنی عرضه نشده بود چه برسد به آنکه فردی که اندکی بعد ولیعهد خلیفه اسلامی می‌شود در تربیون رسمی، امامت را شرط توحید معرفی کند! لذا فتح الفتوح جهان اسلام به دست امام رضا(ع) رقم خورد و از آن پس تا مدتی دیگر کسی جرئت نداشت همچون گذشته به شیعیان جسارت و تعدی کند. برای همین می‌توان گفت امام رضا(ع) حتی بالاتر از صلح حدیبیه را رقم زدند و عقاید شیعه را مطرح و زمینه اجتماع رسمی شیعه را فراهم کردند. در واقع حضرت علی‌بن‌موسی(ع) با این کار رسالت‌ای و تبیینی، دوباره غدیری را که آن‌همه برای پاک کردن آن از ذهن تاریخ و امت هزینه و کار شده بود، مطرح کردند و امامت را که پیش از آن به صورت پنهان مطرح می‌شد، علنی ساختند. ایشان نخستین بار پس از امیرالمؤمنین(ع)، برای غدیر جشن گرفتند، شیرینی پخش کردند و عیدی دادند. از این رو، غدیر ثانی کاری است که امام رضا(ع) انجام دادند و می‌توان گفت این اقدام حضرت(ع) تعبیر همان حدیث قدسی است که در کافی شریف، امالی شیخ صدوق، کتاب شیخ مفید و آثار دیگر بزرگان آمده و خدای متعال می‌فرماید: «من یاربزک امامت را بر عهده علی بن موسی الرضا(ع) گذاشتم و او را برای این کار پخته و خبره یافتم.»

